

PAPER DETAILS

TITLE: ÜLKE TANITIMI: IRAN

AUTHORS: Seyit Ali BUDULGAN

PAGES: 221-226

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2154752>

Budulgan, Seyit Ali. (2021). “İran”. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (2), 221-226.

Tanıtım Yazısı

ÜLKE TANITIMI
COUNTRY PRESENTATION

İRAN*

Iran

Hazırlayan: Seyit Ali BUDULGAN**

* Geliř Tarihi / Received: 25.12.2021, Kabul Tarihi / Accepted: 26.12.2021. DOI: 10.34189/asyam.5.2.009

** Arř. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, seyit.budulgan@hbv.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3140-8098>

Tarihçe

Ortadoğu, Avrupa ve Asya arasında bir köprü konumunda olan İran coğrafyası tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. İran'da sırasıyla Pers İmparatorluğu, Büyük İskender ve sonrasında kurulan Seleukos hanedanı, Part İmparatorluğu, Sasani İmparatorluğu, İslam fetihleri ile Emevi ve Abbasi hanedanları, Büyük Selçuklular ve ardılları, Moğol fetihleri ile İlhanlılar, Timur Devleti, Karakoyunlu ve Akkoyunlular, Safeviler, Afşar hanedanı, Kaçar hanedanı hâkimiyet kurmuştur. 19. yüzyılda Afganistan ve Rusya lehine büyük toprak kaybı yaşayan İran'da, 1906 yılında ilk Anayasa kabul edilmiştir. İran 1907 yılında gerçekleştirilen Rus-İngiliz Anlaşmasıyla nüfuz bölgelerine ayrılmıştır (Berthels, 1978: 1015-1028). I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler ve İran'da artan Cumhuriyet taraftarlığı neticesinde Kaçar hanedanının son hükümdarı Ahmet Şah, Rıza Han ve Meclis tarafından tahttan indirilmiştir. 31 Ocak 1924'te İran Meclisi Avrupa'da bulunan Ahmed Şah'ı tahttan indirdiğini bildirmiş, 12 Aralık 1925'te Meclis tarafından Rıza Han'a "*Şehinşah*" unvanı verilmiştir. Rıza Han'ın 25 Nisan 1926'da Tahran'da bulunan Gülistan Sarayı'nda taç giymesi ile İran'da Pehlevî hanedanı dönemi başlamıştır (Kurtuluş, 2008: 67).

İran 1941 yılında Alman tehdidi bahane edilerek İngiliz ve Sovyet kuvvetleri tarafından işgal edilmiş, Rıza Şah tahttan feragat zorlanarak yerine oğlu Muhammed Pehlevi getirilmiştir. Bu dönemde SSCB İran topraklarında özerk rejimler oluşturmuş, 1946 yılında ise İran'dan çekilmiştir. 1951-54 yılları arasında İran yönetimi, parlamento ve petrol endüstrisini millileştirme girişimlerinde bulunmasına karşın İngiltere'nin ambargosu ile karşı karşıya kalmıştır. 1954 yılında İngiliz, Amerikan, Hollanda ve Fransız şirketlerinden oluşan bir konsorsiyum ile anlaşma yapılarak petrol endüstrisi tekrar faaliyete geçirilmiştir. 1961-63 yılları arasında Şah tarafından başlatılan Beyaz Reform sürecinde uygulanan toprak reformu dinî muhalefeti ortaya çıkarmıştır. 1969-1970 döneminde petrol gelirleri yükselmiş ve orduda modernizasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1978 yılına gelindiğinde sürgündeki Ayetullah Humeyni liderliğindeki dini muhalefet güçlenmiş ve genel bir ayaklanmaya dönüşmüştür. 1979 yılında Şah'ın ülkeyi terk etmesiyle Pehlevi hanedanı sona ermiş ve İslam Devrimi gerçekleştirilerek İran İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. 1980-88 yılları arasında İran ve Irak arasında gerçekleşen savaş sosyal, ekonomik vb. pek çok alanda ülke açısından yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. 1989 yılında Humeyni'nin ölümü sonrasında Hamaney dinî liderliğe getirilmiş, Başbakanlık kaldırılarak Rafsancani Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İki kez Cumhurbaşkanlığı yapan Rafsancani sonrasında sırasıyla, Seyyed Mohammad Hatemi (1997'de Birinci Cumhurbaşkanlığı Dönemi, 2001 yılında ise İkinci Cumhurbaşkanlığı Dönemi başlamıştır), Mahmud Ahmedinejad (2005'te Birinci Cumhurbaşkanlığı Dönemi, 2009 yılında ise İkinci Cumhurbaşkanlığı Dönemi başlamıştır), 2013 yılında Cumhurbaşkanı olarak seçilen Hasan Ruhani 3 Ağustos 2021 tarihine kadar görevini sürdürmüş, bu tarihte göreve Sekizinci İran Cumhurbaşkanı olarak İbrahim Reisi seçilmiştir (<http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/331818>).

İklim ve Coğrafya

Güneybatı Asya'da bulunan İran'ın güneyinde Umman ve Basra Körfezi bulunurken, kuzeyinde Hazar Denizi bulunmaktadır. Başkenti Tahran olan İran, Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Irak, Pakistan, Afganistan ve Türkmenistan ile kara sınırlarına sahiptir. Ülke Asya-Ortadoğu-Kafkasya üçgeni arasında bulunup jeo-stratejik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Ülkenin yüzölçümü 1.648.195 km²'dir. 2015 yılı idari bölünmesine göre ülkede 31 ostan (il ya da eyalet), 429 şehrestan (ilçe), 1057 bölüm (bahş) ve 2589 adet dehestan (kırsal alan) bulunmaktadır. İran'ın idari yapısını oluşturan il ya da eyaletler şunlardır: *Erdebil, Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan, Gilan, Zencan, Mazenderan, Kazvin, Hamedan, Kürdistan, Gülistan, Kuzey Horasan, Razavi Horasan, Güney Horasan, Yezd, Semnan, Tahran, Kum, Merkez, Kirmanşah, İlam, Luristan, İsfahan, Çaharmahal ve Bahtiyari, Huzistan, Kohkiluyeh ve Buier Ahmed, Fars, Alborz, Kirman, Buşehr, Hürmüzgan, Sistan ve Belucistan*. 2016 yılı istatistiklerine göre İran'ın yüz ölçümü bakımından en büyük eyaletleri, *Sistan ve Belucistan* (183.193 km²), *Kirman* (180.795 km²), *Güney Horasan* (140.634 km²), *Fars* (122.608 km²), *Horasan Razavi* (118.854 km²)'dir (Koday, 2020: 144-150).

İran'ın büyük bölümünü Hazar Denizi kıyılarından Basra Körfezi'ne kadar uzanan dağlık bölge oluşturur. İran'da büyük akarsular bulunmamaktadır. Buna karşın Sistan vadisine dökülen Hilmand ve güney bölgelerde kaybolan Heri-Rûd nehirleri bulunmaktadır. Dağ vadileri ve çöller ile dağlar arasında

sıkışmış bazı su kaynakları bu bölgelerde tarımı mümkün hale getirmektedir. Ayrıca tarımda yer altı su kaynakları önemli bir yer tutmaktadır. İran şehirleri ve kırsal yerleşimleri arasındaki bölgeler genel olarak çöl manzarası sergiler. Merkezî İran'da bulunan topraklar genelde tuzludur. Huzistan ile Hazar Denizi arasında İran platosu bulunur ve Kafkas, Zagros, Elbruz, Dermavent dağları ülkenin en önemli dağlarını oluşturur. İran Kurak bir yapıya sahiptir ve ülkenin en büyük çölleri Kebir ve Lut çölleri'dir. Ülkede Urmiye Gölü gibi pek çok göl ve pek çok da tuz gölü vardır. Hazar Denizi kıyılarında ormanlar bulunan İran'da, ovalar genel olarak Hazar ve Arvand Rûd (Şatt-ül-Arap) nehri civarında bulunmaktadır (Berthels, 1978: 1013-1015). Yüzdelik olarak ülkenin %55'ini çayırılık alanlar, %23'ünü çöller, %14'ünü tarıma elverişli alanlar ve %8'ini ormanlık sahalar oluşturmaktadır (<https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/iran/903459>).

İran genel olarak kurak bir yapıya sahip olsa da ülkede üç tip iklim görülmektedir. Hazar Denizi kıyılarında subtropikal iklim görülürken, iç kesimlere doğru kurak ve yarı-kurak iklim tipi görülmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı İran Ülke Profili, 2020: 4).

Nüfus

İran'ın toplam nüfusu 83 milyon olup, resmî dili Farsçadır. Ülkede Farslar ve Azeri Türkleri çoğunluğu oluşturup, Türkmenler, Kaşgaylar, Afşarlar, Halaçlar, Kürtler, Lorlar, Araplar ve Beluciler önde gelen diğer unsurları oluşturmaktadır. Ülkede Farsça dışında, Azeri, Türkmen, Halaç, Afşar ve Kaşgay Türkçe lehçeleri ile Kürtçe, Arapça ve Beluci dilleri konuşulmaktadır (<https://www.mfa.gov.tr/iran-kunyesi.tr.mfa>). İran'da yaklaşık olarak 90 dil ve lehçe konuşulduğu tahmin edilmektedir (<https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/iran/903459>). İran'da nüfusun en fazla olduğu eyaletler; *Tahran* (13.268.000), *Horasan Razavi* (6.435.000), *İsfahan* (5.121.000), *Fars* (4.851.000), *Huzistan* (4.711.000)'dır. Nüfusun en az olduğu eyaletler ise; *İlam* (580.000), *Semnan* (702.000), *Kohgiluyeh ve Buyer Ahmed* (713.000), *Güney Horasan* (769.000), *Kuzey Horasan* (863.000)'dır. Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu eyaletler; *Tahran*, *Elburz*, *Gilan*, *Mazenderan* ve *Kum*'dur. Nüfus yoğunluğunun en az olduğu eyaletler; *Güney Horasan*, *Semnan*, *Sistan ve Belucistan*, *Yezd* ve *Kirman*'dır (Koday, 2020: 150-151). 2018 yılı istatistiklerine göre İran nüfusunun %43-45'ini Farsların, %40-42'sini Türklerin, %6-6,5'ini Kürtlerin, %2-2,5'ini Arapların ve %9-10'unu diğer etnik gurupların oluşturduğu tahmin edilmektedir (Jannatov, 2021: 508). İran nüfusunun %90'ı Şii, %8'i Sünni Müslümanlardan oluşmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı İran Ülke Profili, 2020: 3). Ülke genelinde Şiilik yaygın olsa da Sünni İslam, Hristiyan, Musevi, Zerdüş ve diğer azınlık inançları da kendilerine yaşam alanı bulmaktadır (Dilek, 2011: 28).

2019 yılı verilerine göre yaklaşık 83 milyonluk bir nüfusa sahip olan İran'da, nüfusun %49,4'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Genç bir nüfusa sahip olan İran'da 15-64 yaş aralığındaki kesim %69'luk bir dilimi kaplamaktadır. Kentleşme oranının %75 oranında olduğu ülkede ortalama yaşam süresi 64 yaş olarak hesaplanmıştır. 2019 yılı verilerine göre İran'da işsizlik oranı %11,4 (aktif iş gücü 27,9 milyon) iken kadın iş gücü içerisindeki işsizlik %19, erkek iş gücü içerisindeki işsizlik %10 olarak hesaplanmıştır. Genç (15-24) işsizlik oranı ise %26'ya düşmüştür (T.C. Ticaret Bakanlığı İran Ülke Profili, 2020: 3-4).

Ekonomi

2019 yılı verilerine göre 463 milyar dolarlık GSYİH'na sahip olan İran'ın para birimi İran riyalidir (T.C. Ticaret Bakanlığı İran Ülke Profili, 2020: 5-6). İran zengin yeraltı kaynaklarına sahip bir ülkedir. Ülkede başlıca doğal kaynaklar petrol (dünya rezervlerinde üçüncü sırada) ve doğalgaz (dünya rezervlerinde ikinci sırada) olmakla birlikte, çinko, bakır, demir, uranyum, kurşun, krom, manganez, kömür, sülfür ve altın gibi madenler de çıkarılmaktadır. Dünyanın en büyük çinko ve ikinci büyük bakır rezervi İran'da bulunmaktadır. Ayrıca ülke demir rezervi bakımından dünyada dokuzuncu sırada yer almaktadır. Maden zenginliğine rağmen İran'da madencilik sektörü yeterince gelişmemiştir. Devlet maden sektörünün geliştirilmesi amacıyla yatırımları teşvik etmektedir. İran ekonomisinin temeli petrol ve doğalgaz ihracatına dayanmakla birlikte devlet ekonomide etkin bir rol almaktadır. İçeride dönük, kapalı ve kısıtlı bir rekabet ortamının bulunduğu ülke ekonomisinde kamunun baskın olduğu görülmektedir. Buna karşın son yıllarda gerçekleştirilen özelleştirmeler ile özel sektörün geliştiği gözlemlenmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı İran Ülke Profili, 2020: 4-5). İran'da ekonomi, %40'ı doğrudan ve %45'i İslami kurallara dayalı vakıflar tarafından dolaylı olmak üzere devlet kontrolündedir. Bonyad adı verilen

vakıflar vergiden muaftır ve devlet desteği ile büyük tekeller oluşturmaktadırlar. Bonyadlar/Vakıflar İran sanayisinin pek çok alanında yer almakla birlikte, yurt dışında da yatırımlar gerçekleştirmektedirler (Dilek, 2011: 29-30). 2018 yılı verilerine göre sektör paylarına bakıldığında İran ekonomisinde %55 hizmet sektörünün, %22 sanayi ve maden sektörünün, %13 petrol sektörünün ve %10 ile tarım sektörünün ön plana çıktığı görülmektedir (<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/iran/raporlar/musavirlik-raporlari>).

İran nükleer enerji sahasında çalışmalarını 1967 yılında ABD'den satın alınan 5MW'lık hafif su araştırma reaktörü ile başlatmıştır. 1958 yılında Uluslararası Atom Enerji Ajansı'na üye olan İran, 1968 yılında Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'nı imzalamış, 1977 yılında ABD ile nükleer iş birliği anlaşması yapmıştır. İran'da nükleer enerji faaliyetlerine Fransız ve Alman firmaları da katılmıştır. İslam Devrimi sonrası Batı ile ilişkileri kötüleşen İran, 1990 yılında nükleer alt yapının tamamlanması amacıyla SSCB ile anlaşmıştır. İran nükleer çalışmaları sırasında Pakistan'dan da yardım almış ve uzun yıllar süren nükleer çalışmalar neticesinde kitle imha silahları üretebilecek bir alt yapıya sahip olmuştur. Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın, İran'ın nükleer silah yapımında kullanılan polonyum -210 maddesine sahip olduğunu bildirmesinin ardından uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin durdurulacağına dair söz verilmiş; ancak İran çalışmalarını sürdürmüştür. İran'ın nükleer faaliyetleri Batı ülkeleri tarafından şiddetle karşılanmış ve İran'a karşı pek çok yaptırım gerçekleştirilmiştir (Birdişli, 2012: 36-41). 2015 yılında İran ile ABD, İngiltere, Fransa, Çin, Rusya ve Almanya arasında imzalanan anlaşma ile İran'ın nükleer çalışmalarına karşılık 1979 yılından itibaren gerçekleştirilen ABD ambargosu, Anlaşmanın 2016 yılında yürürlüğe girmesiyle kaldırılmıştır. Anlaşma ile Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun askeri üslere kontrollü girişine izin verilmiş, ayrıca İran'a uygulanan uluslararası yaptırımların kademeli olarak kaldırılması planlanmıştır (<https://tr.euronews.com/2018/11/09/abd-nin-yeniden-baslayacak-iran-yaptirimlar-neler-ab-nin-pozisyonu-ve-turkiye-ye-etkileri>). Ancak 2018 yılında ABD'nin anlaşmadan çekilmesiyle İran'a yönelik yaptırımlar yeniden uygulanmaya başlanmıştır. 2021 yılında Viyana'da anlaşma için tekrar bir araya gelen tarafların müzakereleri Kasım ayında başlamıştır. İran, ABD tarafından uygulanan yaptırımların kaldırılmaması halinde anlaşmayacağını ileri sürerken, anlaşmadan çekilen tarafın ABD olduğunu vurgulamıştır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59455866>). Zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olmakla birlikte, nükleer enerji alanında da gelişme sağlayan İran, Şanghay İşbirliği Örgütü'ne gözlemci üye olarak katılmıştır. ŞİÖ'ne asil üye olarak katılmayı planlayan İran'ın bu hedefi doğrultusunda nükleer gücünü arttırmayı amaçladığı düşünülmektedir (Birdişli, 2012: 41).

Dış İlişkiler

İran uluslararası pek çok kuruluşa üyedir. İran'ın üye olduğu kuruluşlar; BM, İslam İşbirliği Teşkilatı, İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Arası Birliği (İSİPAB), D-8 (Developing 8), Bağımsızlar Hareketi (NAM), Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (KSYÖ) ve Şangay İşbirliği Örgütü (Gözlemci Üye)'dür. İran, İslam Devrimi gerçekleştikten sonra dış politikada yalnızca din ve mezhep temelinde hareket etmemiş, pragmatist bir yaklaşımla ulusal çıkarlarını da gözetmiştir. İran dış politikasının oluşumunda jeo-stratejik gerçeklik, tarihsel ve dinsel altyapı ile bölgesel-küresel gelişmeler dikkate alınmıştır. Dış politikanın nihai hedefi İran'ın bölgesel ve ekonomik olarak bağımsız bir güç olmasını sağlamak olmuştur. İran-Irak Savaşı ve Körfez Savaşları sonucunda körfez ülkeleri ABD ile güvenlik anlaşmaları imzalamış, ABD körfez ülkelerinde üsler kurmuştur. ABD üsleri İran'ın radikal politikalar geliştirmesinde etkili olmuştur. İran'ın Orta Doğu'da izlemiş olduğu radikal ve İsrail karşıtı politikalar bölgesel müttefikler, ABD çıkarları ve İsrail için bir tehdit unsuru oluşturmuş, ABD İran'a karşı Suudi Arabistan'a destek vermiştir. İran'ın nükleer güç sahibi olması başta bölge devletlerinin güvenliği olmak üzere, ABD'nin bölge çıkarlarını tehlike altına sokmuş, bu nedenle İran'ın nükleer programına karşı ciddi yaptırımlar uygulanmıştır (Acar, 2018: 105-108).

İran, Orta Asya politikalarında tarihi-ideolojik bir bakış açısı izlemektedir. İran'ın siyasal eğimlerinin merkezlerini temsil eden coğrafyalar, egemenlikleri altında olmasa da daima hükmedilmek istenen ve İranlı yöneticiler tarafından İran'ın ayrılmaz bir parçası olarak görülen bölgelerdir. Orta Asya, İran yöneticileri ve elitleri tarafından siyaset, kültür ve medeniyet tarihi açısından bir "*kalp gâh*" olarak görülmüştür. 1991 yılında SSCB'nin dağılması ile kurulan Türk Cumhuriyetleri ve Tacikistan, İran için yeni bir politik saha ortaya çıkarmıştır. İran, Türkmenistan ve Tacikistan gibi bölge ülkelerini ilk tanıyan devletlerden biri olmuş, yakın çevresindeki Azerbaycan, Türkmenistan ve Tacikistan üzerine eğilmiştir.

İran, Orta Asya'da bağımsızlığını kazanan devletler için jeopolitik konumundan yararlanmayı ve böylece bu ülkelerin dünyaya açılması noktasında bir ulaşım kanalı olmayı hedeflemiştir. Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerini geliştiren İran, bölgede ekonomik ve ticari iş birliğini geliştirmeye çalışmakta, hidrokarbon enerji kaynaklarının transferi konusunda çalışmalar yürütmektedir (Dilek, 2011: 45-59).

İran-Türkiye İlişkileri

İran ile Türkiye 400 yıla yakın bir süredir değişmeyen 560 km'lik bir sınırı paylaşmaktadır. Türkiye'nin İran'da Tahran Büyükelçiliği haricinde, Tebriz, Urmiye ve Meşhed Başkonsoloslukları bulunmaktadır. İran'ın ise Ankara Büyükelçiliği haricinde, İstanbul, Erzurum ve Trabzon Başkonsoloslukları bulunmaktadır. İran ile Türkiye arasındaki ilişkiler üst düzey ziyaretler ve diyalog esasına dayanarak yürütülmekte, karşılıklı dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. 2014 yılında kurulan Yüksek Düzeyli İş birliği Konseyi ile İran ve Türkiye ilişkileri kurumsal bir çerçeveye oturtulmuş, konseyin ilk toplantısı dönemin İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin ziyareti sırasında Ankara'da, ikinci toplantısı ise Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Tahran ziyareti sırasında yapılmıştır. İlerleyen dönemde Yüksek Düzeyli İş birliği Konseyi toplantıları iki ülke Cumhurbaşkanlarının karşılıklı ziyaretleri esnasında gerçekleştirilmiştir (https://www.mfa.gov.tr/turkiye-iran_siyasi-iliskileri.tr.mfa).

İran ve Türkiye arasında ekonomik ve kültürel etkileşim dikkati çekmekte, iki ülke arasındaki turizm faaliyetleri öne çıkmaktadır. İran'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı son yıllarda yaklaşık 2-2,5 milyon kişiye ulaşmaktadır. İran'dan başlıca ithalat ürünleri, petrol ve petrol ürünleri, doğalgaz, işlenmemiş çinko ile alüminyum ve sentetik lif ipliği vb. ürünlerden oluşurken, Türkiye'nin İran'a ihraç ettiği ürünler, tütün, bebek bezleri, hijyen ürünleri, çinko cevherleri, binek otomobiller, kara taşıt aksamaları, lif levha, kâğıt ve karton gibi ürünlerden oluşmaktadır (<https://www.mfa.gov.tr/iran-ekonomisi.tr.mfa>). İran ve Türkiye arasındaki ticaret hacmi 2001 yılında 1,6 milyar dolar iken, 2012 yılında 22 milyar dolara çıkarak rekor seviyeye ulaşmıştır (<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/gecmisten-gunumuze-turkiye-iran-iliskileri>). Ancak 2018 yılında ABD'nin Kapsamlı Ortak Eylem Planı (KOEP) yani nükleer anlaşmadan çekilmesi sonrasında İran'a uygulanan yaptırımlar İran-Türkiye ticaretine ciddi zararlar vermiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2018'de 9.325 milyar dolara, 2019'da 6.345 milyar dolara, 2020'de 3.446 milyar dolara gerilemiştir. İran'a uygulanan yaptırımların iki ülke ticaretine vermiş olduğu zararların giderilebilmesi için taraflar ticari ilişkileri geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedirler. 2021 yılı ilk altı ayında elde edilen verilere göre 2020 yılı ilk altı ayına göre iyileşme gözlemlenmiştir (<https://iramcenter.org/2021-yili-ilk-iki-ayinda-turkiye-iran-ticareti/>). 2021 yılında Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun İran'a gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında iki ülke ilişkilerinin uzun vadede geliştirilmesi noktasında yeni bir hareket planı hazırlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Tahran'a gerçekleştireceği ziyarette iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik mutabakatın sonuca ulaştırılması beklenmektedir. İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, İran ve Türkiye'nin pek çok bölgesel meselede görüş birliği içinde olduğunu, uluslararası ve bölgesel konularda ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımlar atacağını ifade etmiştir (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-disisleri-bakani-turkiye-ile-uzun-vadeli-is-birligi-icin-yol-haritasi-hazirlayacaklarini-belirtti/2421229>).

Kaynaklar

- Acar, Müslüm. (2018). *Devrim Sonrası İran Dış Politikasının Bölgesel Güvenliğe Yansıması*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Birdişli, Fikret. (2012). "İran'ın Nükleer Teknoloji Politikası ve Türkiye İçin Yaratacağı Sonuçlar". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 8 (15), 33-53.
- Berthels, E. (1978). "İran". *MEB İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 5 (2)/1013-1053.
- Dilek, Kaan. (2011). *Türk Cumhuriyetleri'nin Bağımsızlıklarının 20. Yılında İran'ın Orta Asya Politikaları Raporu*. Ankara: SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık Ltd. Şti.
- Jannatov, Asim. (2021). "İran'da Türk Nüfusu Meselesi Türkiye Kamuoyunda". *Tarih ve Gelecek*. 7 (1), 499-509.
- Koday, Zeki. (2020). "İran'ın İdari Coğrafya Analizi". *Doğu Esintileri*. 12, 143-154.

Kurtulmuş, Rıza. (2008). “Rızâ Şah Pehlevî”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 35/67.

T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. (2020). (<https://www.deik.org.tr/uploads/iran-ulke-profil-2020.pdf>) (e.t.: 16 Aralık, 2021).

<https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/iran/903459> (e.t.: 13 Aralık, 2021).

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-disisleri-bakani-turkiye-ile-uzun-vadeli-is-birligi-icin-yol-haritasi-hazirlayacaklarini-belirtti/2421229> (e.t.: 13 Aralık, 2021).

<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/gecmisten-gunumuze-turkiye-iran-iliskileri> (e.t.: 13 Aralık, 2021).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59455866> (e.t.: 15 Aralık, 2021).

<http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/331818> (e.t.: 15 Aralık, 2021).

https://www.mfa.gov.tr/turkiye-iran_siyasi-iliskileri.tr.mfa (e.t.: 15 Aralık, 2021).

<https://www.mfa.gov.tr/iran-ekonomisi.tr.mfa> (e.t.: 16 Aralık, 2021).

<https://tr.euronews.com/2018/11/09/abd-nin-yeniden-baslayacak-iran-yaptirimlar-neler-ab-nin-pozisyonu-ve-turkiye-ye-etkileri> (e.t.: 16 Aralık, 2021).

<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/iran/raporlar/musavirlik-raporlari> (e.t.: 16 Aralık, 2021).

<https://iramcenter.org/2021-yili-ilk-iki-ayinda-turkiye-iran-ticareti/> (e.t.: 16 Aralık, 2021).